

Sędziowie pokoju sposobem poprawy efektywności działania polskiego systemu sprawiedliwości przy zachowaniu sędziowskiej niezależności

Dominik Mizerski, zdobywca wyróżnienia Letniej Szkoły Leszka Balcerowicza organizowanej przez FOR

Ze statystyk przygotowanych przez Ministerstwo Sprawiedliwości wynika, że w 2016 roku do sądów rejonowych wpłynęło 13895820 spraw¹, a czas załatwiania spraw cywilnych procesowych w tych sądach wyniósł aż 10,5 miesiąca². W przeważającej części, sprawy te nie należą do szczególnie zawiłych, a jedynie ich ilość sprawia, że czas ich procedowania ulega tak znaczącemu wydłużeniu. Remedium na tę sytuację mogłoby być zwiększenie ilości etatów sędziowskich, co jednak wiązałoby się ze znaczącym wzrostem kosztów działalności sądów. Bardziej skutecznym rozwiązaniem wydaje się przeniesienie do polskiego systemu sprawiedliwości instytucji sędziów pokoju, którzy sprawowaliby jurysdykcję w drobniejszych sprawach, czym znacząco zwiększyliby efektywność działania sądów powszechnych. Takie rozwiązanie funkcjonuje obecnie w takich państwach jak Wielka Brytania czy USA.

Sędziowie pokoju to instytucja, w ramach której sędzia orzeka głównie w drobnych sprawach prawa cywilnego, a także rozpatruje większość czynów niedozwolonych takich jak przekroczenia przepisów ruchu drogowego, zaleganie z zapłatą alimentów czy biletów w metrach³. Nie muszą posiadać kwalifikacji prawnych, a rekrutują się najczęściej spośród aktywnych społecznie członków lokalnej społeczności⁴. Sędziowie pokoju funkcjonowali już od XIX wieku na ziemiach Polskich⁵. Ich działalność orzeczniczą przewidywała również konstytucja marcowa, która dopuszczała wybór sędziów pokoju przez obywateli (art. 76)⁶. Urząd ten zlikwidowano w 1938 roku. Po tym okresie, mimo licznych dyskusji i debat, sędziowie pokoju nie pojawili się już w polskim sądownictwie.

Ze względu na federalny ustrój USA sędziowie pokoju orzekają tylko w niektórych stanach⁷. Szczególnie ważną rolę pełnią w stanie Arizona, gdzie są powoływani na 4-letnie kadencje spośród grona umiejących pisać i czytać po angielsku obywateli, którzy na stałe zamieszkują na obszarze tego stanu i mają ukończone 18 lat⁸. Sprawują jurysdykcję głównie w sprawach o roszczenia cywilne, w których

¹ Analiza statystyczna sądów rejonowych wg apelacji za rok 2016, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2017

² Średni czas trwania (dotychczas sprawność) postępowań sądowych wybranych kategorii spraw I instancji w 2016, Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2017

³ Rett R. Ludwikowski, *Prawo konstytucyjne porównawcze*, Toruń 2000, s. 401

⁴ B. Banaszek, *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Warszawa 2007, s. 545

⁵ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2000, s. 357

⁶ M. Kallas, *Historia ustroju Polski*, Warszawa 2006, s. 402

⁷ Encyclopedia of World Constitution, Volume III, Fact On File, New York 2007

⁸ Tłum. własne: <https://www.azcourts.gov/judicialjobs/Justice-of-the-Peace-Courts>

wartość przedmiotu sporu nie przekracza 10000\$⁹. Ze statystyk przygotowanych przez Arizona Supreme Court, wynika, że w 2016 roku orzekło 88 sędziów pokoju, którzy stanowili jedynie 20,2% wszystkich sędziów tego stanu¹⁰. Sędziowie ci w 2016 roku rozpoznali 714778 spraw, co stanowiło aż 37% wszystkich rozstrzygnięć¹⁰. Warto odnieść się jeszcze do przykładu Wielkiej Brytanii, gdzie sędziowie pokoju rozpatrują około 98% spraw kryminalnych, które nie wymagają udziału ławy przysięgłych¹¹. Ich wpływ na zwiększenie efektywności działania wymiaru sprawiedliwości jest więc aż nadto widoczny.

Kryteria doboru sędziów pokoju i obowiązek uczestnictwa tych sędziów w wielu kursach poszerzających ich wiedzę i umiejętności z dziedziny stosowania prawa sprawia, że ryzyko wydania niesłusznego wyroku jest niewielkie. Zarówno w Arizonie jak i w Wielkiej Brytanii sędziowie pokoju orzekają głównie w mniejszych miasteczkach, gdzie możemy obserwować mocne więzi między członkami tej społeczności. Fakt ten sprawia, że sędziowie pokoju cieszą się takim samym autorytetem jak sędziowie zawodowi. Nakłada się na nich takie same obowiązki jak na sędziów zawodowych, w tym również obowiązek zachowania bezstronności w wydawaniu wyroków, bo jej brak spotkałby się z dezaprobatą społeczeństwa.

Sędziowie pokoju usprawniliby działanie polskiego systemu sprawiedliwości. Odciążyliby sądy rejonowe z drobniejszych spraw, co przyczyniłoby się do zwiększenia ich efektywności poprzez rozpatrywanie większej ilości spraw i skrócenie czasu trwania postępowań sądowych. Istnieje także możliwość, że przyczyniliby się do zwiększenia poziomu zaufania obywateli do działania sądów i wydawanych wyroków.

Kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska sędziego pokoju powinny być podobne do wymagań stawianym kandydatom na ławników. Mogliby być wybierani przez rady gmin albo pełnoletnich obywateli zamieszkujących na stałe na obszarze tych gmin. Naśladując model belgijski sędziowie pokoju mogliby być mianowani przez głowę państwa na czas nieokreślony.

Należałoby stosować w stosunku do nich przepisy Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej o nieusuwalności ze stanowiska z wyjątkiem sytuacji wskazanych w ustawie. Od orzeczeń wydanych przez sędziów pokoju powinna istnieć możliwość odwołania do sądów powszechnych oraz w przypadku rażąco niesprawiedliwego wyroku możliwość rozpatrzenia sprawy *de novo*. Powinno zapewnić się im wynagrodzenie odpowiednie do wykonywanych przez nich zadań i chroniące ich przed uciskami. Spełnienie tych gwarancji warunkuje, że zostanie zachowana sędziowska niezależność.

Nie ulega wątpliwości, że zaprezentowane rozwiązanie jest pożądane, ponieważ jak potwierdzają badania empiryczne, sędziowie pokoju przyczyniają się do zwiększenia efektywności działania systemu sprawiedliwości, przy jednoczesnym zachowaniu sędziowskiej niezależności.

⁹ Tłum. własne: <http://www.azcourts.gov/Portals/39/2016DR/JPIntro.pdf#page=3>

¹⁰ Tłum. własne: <http://www.azcourts.gov/Portals/38/Annual%20Report%202016.pdf>

¹¹ B. Banaszek, *Porównawcze prawo konstytucyjne współczesnych państw demokratycznych*, Warszawa 2007, s. 545